

NJL m. 261, 4. XI 1971. a.

Pärast sissejuhatusi süttib lavavalgus. Ja kohe häälestab ka oma pärane lavakujundus saalis istuja erilise meeleolu: kolmest küljest piirab tegevuspaika kõrge raudtara, mis assotsieerub puuriga. Siia otseku treltide taha on pandud tegutsema kõik tegelased, siin unistatakse õnnest ja vabadusest, siinsamas sõlmitakse intriige ja jõuavad lõpule inimeste saatused. Tegevuspaiga muutumist märgib pildist pilti vahelduv sümboolselt kõnekas tagasein, puuri suletuse tunne jääb aga raamiks kõigete toimuvale. Koos lavakülgedel muutmatult püsivate kahe tohutu suure maalitud mungapildiga loovad erinevad tagaseinad ängistavalt rahutu meeleolu.

Nii on huvitavalt ja meeldejäätavalt edasi antud sünye ajastu oma vastuoludega, oma inim-

pärane. Kui mõne autori stiil peaks estoonlastele omaseks saanud olema, siis on see kahtlemata Verdi — kümnekond lavastust sõjajärgseil aastail! Sestap oleks oodanud rohkem viimistletud muusikalist ettekannet.

Tõsi, K. Raudsepp juhatab etendust (ja on selle ilmselt niimoodi ka ette valmistanud) temale omases emotsionaalses maneeris, üldiselt terviklikuna ja hea perspektiivitundega. Muusika elab, liigub ja hingab. Samas aga on kuuldav-tunda ülelibisemist mõnestki näiliselt vähem tähtsast üksikasjast: kas kontrapunktilisest või täitehäälest, väikesest kohalikust kulminatsioonist, vokalistide ansamblistes sulatamisest ja tasakaalustamisest ooperis, kus on mitmeid väga olulisi ansamblistseene, jne. Kogumuljet, eriti esmakordset kuuamisel, mainitud puudujäägid

valt või tühjalt ei esita ta ühtki fraasi. Selles ooperis ja selle rohli puhul on igati omal kohal ka T. Kuusikule iseloomulik laiajooneline ja žestikas mängumaneer.

Komplitseeritum kuju selles ooperis on kahtlemata kuningas Philipp (Teo Maiste), kelles on võrdselt tugevad kaks täiesti vastandlikku poolust — üksildane ja kannatav inimene ning kuningas, kelle võimuudeed inkvisitsioon kogu aeg õhutab. Teo Maiste loob selle osa endale omase vokaalse ja lavalise suveräänsusega. Kas aga ei prevaleeri praegu kuningas inimese üle? Valitud lavavariandist tulenev lavastuskontseptsioon võidak, kui publik mitte ainult aarias, vaid ka mujal (stseenid de Pova ja Elisabethiga) aimaks, mis Philipi sisemuses hõõgub. Ei kannataks selle all ka tema kuninglik hoiak, mis praegu on Maistel ilmselt taotluspärane. On ju Stanislavski ütelnud, et kuningat ei saa mängida, selle peavad välja mängima lähikondlased.

Maarja Haamer on peene maitsega laulev näitleja, kusujuures lüürilise laadiga soprano kohta on tema emotsionaalne diapason

rõõmustavalt lai. See avaldub ilmekalt ka Elisabethi osas. Pisut muret teeb aga paiguti ebaselge diktsioon, samuti traasi tükeldamine ootamatult sagedase hingamise tõttu. Tahaks loota, et see on ajutine nähe ja mitte tingitud vokaaltehnika puudujääkidest. Praegu jääb aga tunne, et tal on puhuti lihtsalt raske laulda ja ennast soovi kohaselt maksma panna.

Nüüd on siis ka Urve Tautsi loominguilises biografias täide läinud kõigi metsosopranite suur unistus — laulda Eboli partiid. Teda praegu selles osas jälgides on tunne, otseku oleks senitehtu olnud ettevalmistuseks, et seda osa väärikselt esitada. Kõigis registrites ühtlaselt helisev hääl, särav forte ja kandev püüno, lahtine emotsionaalsus nii rõõmus kui kurbuses, surdimatult vaba ja loomulik lavaline liikumine — see kõik teeb Eboli U. Tautsi silmapaistvaimaks saavutuseks.

Ooperi nimiosa laulab meie esindustenor Hendrik Krumm, keda küllakutsed sageli gastrollidele viivad. Mõnikord nii sageli, et kodulaval tundub ta külalise-na. Don Carlose partiid sai ta ette valmistada suhteliselt väheste proovidega. Küllap on sellest tingitud ka oodatust vähem detailiseeritud väljatöötus. Ent ka säärasel kujul suudab H. Krumm kuulajaid kaasa kiskuda oma siiruse ja emotsionaalsusega, tema kaunikõlalise hääle võlust rääkimata. Kahjuks kipub teda viimasel ajal kiusama vokaalne ebastabiilsus, mis eelkõige avaldub detoneerimises. Ega ometi koormus liiga suur ole?

Sisuliselt väga tähtis on ooperis Suurinkvisiitori osa. Pealegi on vokaalpartii nõudlik, eeldades lisaks veel suure ulatusega jõuliselt kõlavat häält. Ehkki Uno Kreenil ei ole kõiki nimetatud eeldusi, suudab ta end Suurinkvisiitorina üsna veenvalt maksma panna. Eriti jääb meelde tema stseen Philippi

JÄRJEKORDNE VERDI-LAVASTUS

vaenulikkuses. Kujundusest saadud tugevat muljet täiendavad veel maitsekad, peenelt töödeldud kostüümid, mis oma värvigamma poolest taustaga meeldivalt kontrasteeruvad. Igatahes tõusevad tegelaskujud reljeefselt esile ka siis, kui tooniks on suurte mõõlmetega inimfiguurid. Seda ahistavamalt mõjub peategelaste saatuse determineeritus, nad on abitud kahe halastamatu jõu — ilmaliku ja kirikliku võimu vahel. Ning seda mõjuvamat pääseb maksvusele ka teose põhiidee: kõike trotsides võitlevad inimesed siiski vabaduse, õnne ja õigluse pärast.

Säärane on vaatamismulje RAT «Estonia» järjekordsest Verdilavastusest, ooperist «Don Carlos» ja Eldor Renteri kunstnikutööst. Nimetatud teos ei kuulu küll autori tipimiste tippude raselele ja mõnedki autoriteedid loevad seda nagu vahepalaks Verdi küpse loomingu perioodi («Rigoletto», «Trubaduur», «Traviata», «Maskiball») ja tema viimaste ooperite («Aida», «Othello» ja «Falstaff») vahel. Ometi veenab juba põguski tutvumine «Don Carlosega», et ka selles teoses, eriti ooperi teises pooles näitab Verdi ennast kogu oma ande võimsuses ja sügavuses.

Ooperi «Don Carlos» lavaline saatus polnud möödunud sajandil eriti hiilgav. Kirjutatud Pariisi Grand Opera tellimisel, kandis teos esialgu ilmseid nnsuure ooperi tunnuseid. Ooperi teises autori tehtud redaktioonis ning veelgi hilisemates variantides on püütud kõike välist ja kunstlikku, Verdile võõrast kõrvale jätta, et pearõhk kanda ooperi sisulisele küljele ning seda Schilleri draamale lähendada. Nii on «Don Carlos» ajapikku võitnud järjest rohkem tunnustajaid ning astunud otseku märkamatu Verdi paremate ja kõige rohkem mängitavate ooperitega ühte ritta.

Dirigenti Kirill Raudsepp ja lavastaja Paul Mägi on valinud kõige lähema variandi, mis on

märkimisväärselt ei kahjusta. Ent tulemus võinuks praegusest rikkam olla. Verdi muusika võlu ja selles peitubki, et näiliselt suure lihtsuse juures on seal palju niisugust, mis seda teiste võib-olla mitte halvemale meloodiameistrite loominguist eraldab ja esile tõstab. Nii et muusikat esitatakse põhiliselt kordalainult, kuid on ilmselt veel viimistlemisvõimalusi.

P. Mägi on meil viimasel ajal lausa spetsialiseerunud itaalia klassikaliste ooperite lavastajaks. Senised kogemused on talle kahtlemata toeks olnud ka «Don Carlose» lavale toomisel: kindlakäeliselt ja selgelt on seatud miisanstseenid, traditsioonipäraselt on esile tõstetud kõik kesksed aariad ja ansamblid, et need härrimatult saaksid mõjulü pääseda, mõtterõhud on paika pandud. Lavastust võib kahtlemata seadja teatri paremate klassikalavastuste kõrvale.

Ja viga poleks midagi, kui me poleks ka varajasemaid Verdilavastusi näinud. Mõtlemata paneb nimelt see, et mõneski stseenis kipub maad võtma mingi üldine «ooperlik» lavastusstiil, mõndagi episoodi oleks mõnes teises ooperis niisama hea eduga võinud põhimõtteliselt samuti lahendada. Enesekordamine? Väsimus ühest väljenduslaadis? Näiteks «Roosikavaler» mõjus lavastusliku lahenduse poolest märksa värskemana. Siiski korvab nimejatund ebakohti «Don Carlose» lavastuses suurel määral asjaolu, et on leitud etenduse sugestiivne kunstiline kujund.

Muidugi on huvitav tutvuda selle meil tervikuna vähetuntud ooperiga. Peamiseks õigustuseks või põhjenduseks järjekordse itaalia bel canto stiilis ooperi kavva võtmisel aga on kahtlemata asjaolu, et teatris on praegu niivõrd kõrgetasemeline ja ühtlane lauljate kollektiiv. Võrdvõimeliselt on esindatud kõik hääleliigid, raskusi on vaid puhtlühilise tenori ning madalat ja

kandis teos esialgu ilmseid nn. suure ooperi tunnuseid. Ooperi teises autori tehtud redaktioonis ning veelgi hilisemates variantides on püütud kõike välist ja kunstlikku, Verdile võõrast kõrvale jätta, et pearõhk kanda ooperi sisulisele küljele ning seda Schilleri draamale lähendada. Nii on «Don Carlos» ajapikku võitnud järjest rohkem tunnustajaid ning astunud otseku märkamatu Verdi paremate ja kõige rohkem mängitavate ooperitega ühte ritta.

Dirigent Kirill Raudsepp ja lavastaja Paul Mägi on valinud kõige lähema variandi, mis on tänapäeva arusaamade seisukohalt ikkagi veel pikk — oma tubli neli tundi!

Võrreldes mitme mullusel hooajal kavas olnud muusikateosega on «Don Carlose» partituuri lauljatele kui ka orkestrile suhteliselt lihtne, suu- ja käe-

poolest märksa vaskemana. Sõna ki korvab nimetatud ebakohti «Don Carlose» lavastuses suurel määral asjaolu, et on leitud etenduse sugestiivne kunstiline kujund.

Muidugi on huvitav tutvuda selle meil tervikuna vähetuntud ooperiga. Peamiseks õigustuseks või põhjenduseks järjekordse itaalia bel canto stiilis ooperi kavva võtmisel aga on kahtlemata asjaolu, et teatris on praegu niivõrd kõrgetasemeline ja ühtlane lauljate kollektiiv. Võrdvõimeliselt on esindatud kõik hääleliigid, raskusi on vaid puhtlülilise tenori ning madalat ja võimsat bassi eeldavate partiide täitmisel.

Küllap on etenduse mõjuvamaid elamusi Tiit Kuusiku de Posa — suurmeisterlikus vormis suurmeisterlikult lauldud osa. Nii publikut kui partnereid nakatab tema artistlik intensiivsus, löd-

oma siiruse ja emotsionaalsusega, tema kaunikõlalise hääle võlust rääkimata. Kahjuks kipub teda viimasel ajal kiusama vokaalne ebastabiilsus, mis eelkõige avaldub detoneerimises. Ega ometi koormus liiga suur ole?

Sisuliselt väga tähtis on ooperis Suurinkvisiitori osa. Pealegi on vokaalpartii nõudlik, eeldades lisaks veel suure ulatusega jõuliselt kõlavat häält. Ehkki Uno Kreenil ei ole kõiki nimetatud eeldusi, suudab ta end Suurinkvisiitorina üsna veenvalt maksuma panna. Eriti jääb meelde tema stseen Philipiga.

Nii et ooperietendus, kus teater on välja pannud peaaegu kogu oma võimiste ja võimaluste maksimumi, seega lavastus, mida maksab igal muusikasõbral vaadata-kuulata.

V. KIVILO